

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»**

Пожарової Оксани Вікторівни

**на дисертацію Мензатула Дмитра Володимировича
«Право на справедливі умови праці: європейські стандарти та
законодавство України»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

081-Право

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку незалежної України під впливом демократичних перетворень продовжується реформування трудового законодавства, що, відповідно, вимагає закріплення провідних ідей справедливості у сфері праці. Саме у трудовому законодавстві ідея справедливості пов'язується з умовами праці працівників.

У міжнародно-правових актах справедливість розуміється як критерій умов праці через: заборону примусової праці чи тримання працівника у підневільному стані; міру праці, визначену тривалістю робочого часу та часу відпочинку; створення безпечних та здорових умов праці; нерозривний зв'язок підвищення продуктивності праці та скорочення робочого тижня; письмову поінформованість про обов'язки працівника; диференціацію умов праці залежно від характеру виконуваної роботи чи умов її виконання; справедливу винагороду, яка включає рівну можливість чоловіків і жінок заробляти на життя працею та достатній життєвий рівень; визначення способів захисту трудових прав працівників тощо.

Справедливість умов праці – це базова основа для вдосконалення національно трудового законодавства, оскільки лише забезпечення реальних, а не декларативних стандартів справедливості у сфері праці сприятиме легалізації зайнятості, підвищенню продуктивності праці та зміцненню соціальної стабільності в Україні. Справедливість вимагає не лише проголошення намірів забезпечити працівникам справедливі умови праці, а й закріплення на законодавчому рівні права на справедливі умови праці, враховуючи стандарти Ради Європи та Європейського Союзу в цій сфері.

У зв'язку з цим дослідження міжнародно-правових актів, актів законодавства України та окремих зарубіжних країн, спеціальної літератури стосовно юридичних властивостей права на справедливі умови праці як суб'єктивного трудового права є своєчасним і соціально значущим, оскільки спрямоване на вирішення актуальних теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із реформуванням трудового законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів та післявоєнного відновлення економіки.

Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Проблеми забезпечення трудових та інших соціальних прав у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Вищенаведене свідчить про актуальність, теоретичну та практичну значущість теми дисертації «Право на справедливі умови праці: європейські стандарти та законодавство України».

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Дисертація Д.В. Мензатула є першим у науці трудового права порівняльно-правовим дослідженням права на справедливі умови праці за міжнародно-правовими актами, актами законодавства України

та законодавства окремих держав-членів Європейського Союзу, яке здійснено у період дії воєнного стану.

Автор детально аналізує основні положення статті 2 Європейської соціальної хартії (переглянутої), статті 31 Хартії основних прав Європейського Союзу та обґрунтовує необхідність вдосконалення національного трудового законодавства шляхом закріплення права на справедливі умови праці на конституційному і законодавчому рівнях.

Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем забезпечення права на справедливі умови праці; правотворчій діяльності – для вдосконалення актів чинного законодавства України та окремих законопроектів; правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного законодавства України в частині реалізації права на справедливі умови праці та навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Трудове право», «Міжнародне трудове право», «Захист трудових прав», «Захист прав у сфері охорони праці», підготовці навчальних і навчально-методичних видань.

Дисертантом було поглиблено вивчена значна кількість наукових праць із загальної теорії права, міжнародного права, трудового права, цивільного права, інших галузей системи права України, акти ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу, акти чинного законодавства України та законодавства окремих держав-членів ЄС, матеріали судової практики, діяльності Державної служби України з питань праці.

Таким чином, наукові положення та висновки в тексті дисертації є достатньо обґрунтованими.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Структура дисертаційної роботи Д.В. Мензатула відповідає встановленим вимогам. Дисертація структурована і складається зі вступу, двох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (228 джерел на 27 сторінках) і додатку.

Дисертація виконана державною мовою, науковим стилем викладу. Автор системно та логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає послідовне вирішення проблем згідно з предметом дослідження.

Послідовно та змістовно розкриті мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку.

Зміст роботи свідчить про те, що дисертант успішно впорався з поставленим завданням надати конкретні пропозиції щодо вдосконалення актів чинного законодавства, проєкту Трудового кодексу України в частині юридичного забезпечення права на справедливі умови праці з урахуванням європейських стандартів, зарубіжного законодавчого досвіду та правозастосовної практики.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів дисертації Дмитра Володимировича Мензатула значною мірою забезпечуються виваженою методологічною основою дослідження. Автором використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, що дало змогу охарактеризувати міжнародні та європейські стандарти права на справедливі умови праці і дослідити проблеми юридичного забезпечення права на справедливі умови праці в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Застосування порівняльно-правового методів дозволило критично оцінити відповідність національного трудового законодавства в частині юридичного забезпечення права на справедливі умови праці сучасним міжнародним і європейським стандартам у цій сфері.

Аналіз судової практики підвищує емпіричну обґрунтованість зроблених висновків, а застосування методу моделювання надало дослідженню прикладної спрямованості, що виявляється у сформульованих авторських пропозиціях щодо вдосконалення трудового законодавства та практики правозастосування.

Широка джерельна база, включно з нормативно-правовими актами, судовою практикою та науковими працями вітчизняних і зарубіжних учених, свідчить про достатність і репрезентативність використаного матеріалу.

У сукупності це дозволяє дійти висновку, що методологічний інструментарій дисертації є адекватним поставленій меті та завданням, а отримані наукові результати – обґрунтованими, достовірними та такими, що мають належну наукову цінність.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці трудового права спеціальним комплексним дослідженням права на справедливі умови праці.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється також тим, що в дисертації сформульовано та обґрунтовано низку положень і рекомендацій, запропонованих особисто автором, які мають як науково-теоретичне, так і практичне значення, а саме: вперше здійснено аналіз міжнародних і європейських стандартів права на справедливі умови праці та охарактеризовано нормативне закріплення окремих елементів даного права в актах законодавства України; охарактеризовані юридичні властивості права на справедливі умови праці як суб'єктивного трудового права, його місце і значення в системі трудових прав та розкрито співвідношення згаданого права й концепції гідної праці.

Важливим є те, що дисертант характеризує структуру права на справедливі умови праці у контексті статті 2 «Право на справедливі умови праці» Європейської соціальної хартії (переглянутої) та статті 31 Хартії основних прав Європейського Союзу і обґрунтовано включає до його структури наступні права: право на безпечні та здорові умови праці; право на справедливу винагороду; право на розумну тривалість робочого часу; право на періоди відпочинку і щорічну оплачувану відпустку; право на письмове інформування про основні аспекти трудових відносин тощо.

Заслуговує на увагу запропоноване дисертантом визначення права на справедливі умови праці як суб'єктивного трудового права та його юридичних властивостей.

Достатньо повним є обґрунтування доцільності вдосконалення актів чинного законодавства та проєкту Трудового кодексу України в частині забезпечення права на справедливі умови праці.

Повнота викладених наукових положень в опублікованих працях. Основні теоретичні положення, наукові висновки та практичні рекомендації викладені у 8 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях. У зазначених публікаціях основні наукові положення дисертації викладені у належному обсязі.

Зауваження щодо змісту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи дисертацію Д.М. Мензатула, необхідно звернути увагу на окремі положення, що викликають зауваження та можуть стати предметом подальших наукових досліджень.

По-перше, у підрозділі 2.1 «Право на безпечні та здорові умови праці як елемент права на справедливі умови праці» автор здійснив детальний аналіз нормативної бази та зробив висновки щодо проблем реалізації права на безпечні та здорові умови, серед яких було зазначено, що в період дії воєнного стану суттєво знижується інтенсивність та результативність наглядово-контрольної діяльності Державної служби України з питань праці.

У квітня 2026 року Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України ініціювало реформування Держпраці та дерегуляцію у сфері охорони праці. Пропонується розмежування контрольних функцій, передача частини процедур незалежним акредитованим органам, цифровізація документів і рішень тощо. Цікаво було почути пропозиції автора, що необхідно зробити задля створення прозорого ринку послуг у сфері охорони праці, зменшення адміністративного навантаження на бізнес та вдосконалення механізмів нагляду і контролю з метою спрямування ресурсів Держпраці на

контроль реальних ризиків для життя та здоров'я працівників у контексті реалізації ними права на справедливі умови праці.

По-друге, дисертант обґрунтовує необхідність вдосконалення національного трудового законодавства шляхом закріплення права на справедливі умови праці на конституційному й законодавчому рівнях та формулює конкретні пропозиції про внесення доповнень до Конституції України та КЗпП України. Аналізуючи проєкт Трудового кодексу України від 15.01.2026 року, дисертант установив, що право на справедливі умови праці в статті, де перераховані основні права працівника, не закріплено. Але у статті 26 «Основні права працівників» вказаного законопроєкту до основних прав віднесено: право на працю; право на повагу до гідності і честі працівника; право на безпечні та здорові умови праці, включаючи право на отримання інформації щодо умов праці та вимог безпеки та охорони здоров'я працівників на роботі, а також право на відмову від виконання роботи в умовах, що не відповідають цим вимогам; право на повну, своєчасну оплату праці, не нижче визначеної законом мінімальної заробітної плати; право на відпочинок; право на захист тощо. Дисертанту бажано було б запропонувати авторську редакцію зазначеної статті.

Проте слід визнати, що висловлені зауваження мають уточнюючий характер і не впливають на загальний позитивний висновок про виконане дослідження.

Загальний висновок про дисертацію. Дисертація Дмитра Володимировича Мензатула на тему «Право на справедливі умови праці: європейські стандарти та законодавство України» виконана на високому науково-теоретичному рівні, є актуальною науковою працею, за результатами якої отримано нові науково обґрунтовані висновки та пропозиції, що мають суттєве значення для науки трудового права.

У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності. В роботі наявні усі необхідні посилання на відповідні джерела інформації у разі

використання ідей, тверджень, відомостей. В дисертаційній роботі висвітлено достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Дисертація Д.В.Мензатула є самостійним, завершеним дослідженням, яке є внеском у сучасну науку трудового права та розв'язує важливу проблему теоретичного і прикладного значення.

Із зазначеного вище випливає загальний висновок про те, що дисертація на тему «Право на справедливі умови праці: європейські стандарти та законодавство України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261, п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор, Мензатул Дмитро Володимирович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права

та права соціального забезпечення

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Оксана ПОЖАРОВА